

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на ас. Мирела Алхасани от Университета Тирана-Албания, на тема „Развитие от общи към специализирани програми по английски език за напреднали“, за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, представена за защита в Катедрата по методика на чуждоезиковото обучение към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“

Представената за защита пред избраното жури дисертация е задълбочена разработка на докторантката на свободна докторантура г-жа Алхасани в Катедрата по методика на чуждоезиково обучение. До защита се стигна след преминаването на всички изисквани от процедурата за дисертационни трудове етапи, предписани от Закона. Присъствах също така на обсъждането на разработката и на вземането на решение за допускане на работата до официална защита.

Трудът, в своята цялост, е оформен по принципите на дисертационните разработки и съдържа в своите 314 стр. 10 глави, разпределени в пет части. По моя преценка, авторката равноускорително, от увода – до обобщенията и изводите на дисертационния труд, е представила своите изследователски цели, задачите пред пропедевтичните обучителни звена в албанските университети и висши училища, както и препоръчителните насоки. Това като подход е *една пчеливица стратегия за всяка изследователска практика и за всяка доктрина при формирането на институционални решения.*

Запознат съм, освен с представените по-горе обстоятелства, с всички материали, изработени от дисертантката – оригиналният труд (на английски език), с разширеното резюме (от 100 стр.), превод на български език, както и с автореферата. В текста са вградени 29 графики, 27 таблици и фигури, както и библиография от 280 заглавия (отпечатани монографии, статии, електронни източници, документи на албанските институции и тези на ЕС).

Всичко това позволява да се получи една добра представа за проблема, за целите на направеното изследване, пътищата за тяхното постигане, както и за провеждане на анкетното проучване, което е убедителен аргумент при формиране на задачите и анализите на проведения скрининг.

Веднага искам да потвърдя, че авторката е била на верен път в разсъжденията си и аргументирано насочена от научните ръководители да проведе тъкмо по този начин формулирането на целите и задачите на своето изследване. Трябва да кажа също, че едвали има по-верен път от избрания за поставянето на хипотезите – а те са три в развитието на наблюдението. Още тук трябва да призная, че са малко дисертационните трудове в хуманитарните специалности, които по този начин да поставят хипотезите, да провеждат изследване с изготвени или с приети скрининг тестове, да приемат или отхвърлят хипотезите, а накрая да направят и нужните изводи. Авторката сама сочи, че такива разработки не са правени за страните от Западните Балкани. Аз ще кажа, че бих искал да видя аргументационните основания на университетите от Централна и Южна Европа, които много по-рано имаха щастието да започнат и да преминават по неравния на промените път и да търсят решения. Не правя намеци за страни и университети, наскоро бях рецензент на голям докторат от нашия Университет и видях кога и след какъв дълъг и труден път авторката, уважавана от всички професорка и преподавателка, сподели своите пропедевтични наблюдения, правила и тенденции за бъдеща работа – повече не продължавам да уточнявам. Само разбирам танталовите трудности на учените в страните на преход...

Дисертанката е представила действителното състояние на преподаването на чужд език в страната си, направила е анкети, с които – ползвайки опыта на първомайсторите в направлението (напълно разумно, топлата вода отдавна е открита), е представила една реална картина, след дисекция, на *измамната представа, че общата подготовка по западен език е предпоставка за нормалното овладяване на специализирано обучение в различни специалности.*

Така още веднъж да припомня – основното изискване да се намери добра работа у нас, а и не само у нас, е – да се знае английски език. Сигурно това е нужното изискване – но кой точно английски език и за каква работа? Препоръчвам това изследване да намери по широка гласност (без да търсим сравнения между нашите, или средноевропейските традиции за преподаване и овладяване на западни или на източни езици; без да забравяме семейните традиции и обучителните практики у нас). Все пак откога още в България има Американски колеж, френски училища и католически колежи, а и откога във всеки по-голям български град има езикови (руски, английски, немски, испански и пр. средни училища), и откога тези езици се преподават във филологическите факултети на българските университети! Но въпросът, който проучва авторката е – английският език, но точно за къде, за какъв профил от житейската ни практика и т.н. Изобщо – *пътят на Албания в морето от езикови практики и инструменталната реформа на политическата икономия в тази среда.*

Трябва да констатирам, че на авторката не са чужди слабостите на повечето докторанти – да кажат колкото се може повече или всичко по въпроса, повечето или всичките теории, и познатите автори и практики. Това е бедата на прекрасното познаване и ползване на езика от Алхасани, нещо, в което се убедихме още при вътрешното обсъждане. Тук вина не може да се търси, защото тя описва едно състояние за първи път в страната и за практиките в Албания. В изводите намираме и *предложението за подаване на ръка на останалите малки страни в Западните Балкани – със същите или с подобни проблеми!*

По подробно за методиката: трудът анализира шест основни източника, 1) специализираната литература по общ английски език (ELT) и английски за специални цели (ESP); 2) теоретичен преглед на принципите за европейска интеграция и данните за състоянието на Албания в настоящия момент; 3) официални документи от албанските власти и състоянието на преподаването в Университета-Тирана; 4) сведения от т.нар. `мозъчни тръстове`; 5) структурирани интервюта с преподаватели, студенти и представители на водещи фирми в страната; 6) свободни интервюта с водещи лингвисти и преподаватели по методика на обучението, както и с ръководители на някои от големите фирми в Албания.

Представен е също социално-политически и исторически обзор на несъответствията в системата на висшето образование, наследени от миналото и проблемите на трансформациите в духа на регионалното развитие, както и новите учебни звена и структури. Последните са призвани да намерят правилния път и новите решения.

Сега по избора на лингвистичната теория, където мимоходом се споменава Чомски, но твърде подробно се анализират изследванията и учебниците, по които се преподава в страната. Изтъква се, *ролята на преподавателя по АСЦ е незаменима* – той проверява ефективността на предлаганите помагала, специфичните съдържания и надежността на съществуващите, използвани и днес ръководства.

Дисертантката предлага своите наблюдения и изводи във връзка с курсовете по Бизнес английски, използвани през последните години. Проучено е и мнението на студентите (чрез подходяща анкета, цитирани са двата най-прилагани в практиката учебника). Заключениета – ниски оценки от ползвателите, негативни мнения за когнитивно претоварване и лингвистична сложност на текстовите пасажии, прекалено много терминология, и понятия, които трябва да бъдат наизустени, отсъствие на т.нар. комуникативни задачи; за другия – учебникът е пълен с дълги материали за слушане, небалансирани обеми и отсъствие на някаква теория, които да доведат до ясна специализация за студентите по АСЦ, отсъствие на връзка между потребностите и предлаганите текстове.

Следващият въпрос, който особено заслужава да се анализира – това е използваният от Алхасани метод на *социалния конструктивизъм*. Става дума за една употребявана обществена парадигма, въведена от социологията и от общата теория на комуникацията, предимно в Северна Америка, а оттам намерила своите подражания и на други места. Не съм сигурен дали тази теория е универсална, но в случая твърде добре се отнася към социално-политическата ситуация в Албания и особено при подчертания недостиг на преподавателски умения – в теория и в практика.

Макар и мимоходом се споменава работата на проф. Г. Лозанов (цитира се едната част от неговата разработка, тя е „Сугестология и сугестопедия“), като дисертационен труд за голям докторат, а по-късно е публикувана. Съществуват обаче и множество разработки, описващи технологията и практиката на преподаване. И днес, негови ученици и последователи използват методиката и преподават от негово име и по системата му – но в първоначалния нейн вид, а тя не е предназначена за `специални цели`. Бях участник в неговите курсове (вече бях н.с. в академичен институт), познавам и голямата част от най-известните преподаватели по английски език по онова време, негови лектори (напр. Марлиз Димчева), както и ръководителят на Електрофизиологичната лаборатория към Института – д-р Л. Гановски. Присъствах и на защитата на докторската дисертация!

Изводите, които прави авторката са синтезирани в девет приноса, на които ще се спра последователно, в зависимост от моята преценка за степените на тяхната важност:

- За първи път в чуждоезиковото обучение се *прилага теоретичният модел на социалния конструктивизъм*, едно твърде достойно начинание, стига сам човек да успее да владее всички лостове и принципи на социалната комуникация;
- Обемът на анализирани изследвани лица, институции и компании е внушителен – ако получените резултати статистически потвърждават проверката на предложените хипотези (и тук дисертантката е убедителна);
- За първи път на терена на преподаването на АСЦ се срещат (в конкретната страна) университетските планове и реалните потребители;
- Предложен е действащ модел от университетски програми и хармонизирането на мисията и функцията на университетите във времето на новите знания;
- Методът на социалния конструктивизъм е приложен в предложения учебен план за АСЦ (авторката твърди, че *досега нито една учебна програма в Албания не е представила подобен подход, след проверка и на заинтересованите страни*);

- Предложена е магистърска програма Английски за бизнеса и икономиката, която претендира да е интердисциплинарна и има възможностите да използва иновативни принципи, отнесени към създаването на нови проекти, терминологични речници, интердисциплинарни учебници и др.;
- Програмата АСЦ ускорява *интернационализацията на висшето образование в Албания и хвърля мост между специализираните съдържания в областта на комуникацията на английски език*;
- Програмата е отворена към обогатяването на добрите практики и накрая, но не и по значение:
- Програмата е път към *адекватната мобилност на преподавателите по английски език в направления извън страната и региона*, и спомага на съседните малки страни да запълнят празноти в своята учебна и комуникативна практика.

Това ми позволява да оценя разработката на ас. Алхасани като необходима и авторитетно – експериментално и научно, обоснована. Авторефератът представя по верен и адекватен начин целите, задачите, научните и преподавателските приноси на неговата авторка. Авторските статии, свързани с дисертацията, са публикувани в списания и сборници, с публикационни индекси.

Предлагам уважаемото жури по защитата да присъди *образователната и научната степен доктор* на Мирела Алхасани, което ще направя и аз.

София, март 2019 г.

рецензент:

(проф. д-р Васил Г. Райнов д.н.)